

ERZURUM'DA GÖREV YAPAN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİNİN SINIF İÇİ PERFORMANSLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT ON THE FACTORS AFFECTING THE CLASSROOM
PERFORMANCES OF GEOGRAPHY TEACHERS IN ERZURUM

Serhat ZAMAN*
Ogün COŞKUN**

Özet

Her öğretmen, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşabilmek için, ders saati boyunca çeşitli eğitsel çabalar göstermek durumundadır. Öğretmenlerin sınıf içi performansları olarak da adlandırabileceğimiz bu eğitsel çabalar, dersin niteliğine ve amaçlarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Coğrafya gibi, görsel içeriği fazla olan derslerde ise öğretmenlerin göstermesi gereken performanslar çok yönlü olmakta ve bu performanslar üzerinde birçok faktörün etkisi hissedilmektedir. Bu faktörlerin tespitinin önemli bir ihtiyaç olduğu fikrinden hareketle, eldeki araştırma kapsamında, Erzurum'daki orta öğretim kurumlarında görev yapan coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bunun için, değişik bölümlerden oluşan bir veri toplama aracı geliştirilerek 17 orta öğretim kurumunda görev yapan 34 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Veri toplama aracından elde edilen bulguların yorumlanması yoluyla, genellemeler yapılmaya çalışılmış ve bu şekilde coğrafya öğretmenlerinin üst düzey performanslar sergilemelerini engelleyen çeşitli etmenlerin tespiti sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Orta Öğretim, Performans, Coğrafya Eğitimi, Coğrafya Öğretmeni.

* Yrd.Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

** Arş.Gör., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü, Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, Erzurum.

Abstract

Every teacher is to make different educational efforts in the classroom to reach the pre-determined goals. These educational efforts, which may also be called classroom performances, differ according to the qualities and aims of the courses. In the courses having visual components such as Geography, performances required to be showed by teachers can be multi-faced and there are various factors that influence them. Following that it is an important need to determine such factors, in the study, it was aimed to find out the factors affecting the classroom performances of high school geography teachers in Erzurum. For this purpose, a data collection tool was developed and applied to 34 geography teachers from 17 different high schools. Interpreting the data collected through the data collection tool, it was tried to make some generalizations and by this way, some factors preventing geography teachers from showing high-level performances were determined.

Key Words: High Education, Performance, Geography Education, Geography Teacher.

I. GİRİŞ

Öğretmenlik mesleği üzerine, farklı özelliklerin ön plâna çıkarıldığı pek çok tanımlama yapılmaktadır. Ancak bu tanımlamalar içinde belki de en fazla kullanılanı, Milli Eğitim Mevzuatı'nda geçen, "Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir" şeklinde yapılmış olanıdır (Milli Eğitim Mevzuatı:436). Öğretmenliğin genel hatlarını çizen bu tanımlamanın yanı sıra mevzuatın aynı bölümünde, öğretmenlerin bu mesleğe hazırlıklarını genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlamaları gerektiğine de dikkat çekilmektedir.

Öğretmenlik, pek çok alanda bilgi birikiminin yanı sıra, belli alanlarda bazı becerilere sahip olmayı da gerektiren bir meslektir. Her profesyonel meslek gibi öğretmenlik mesleğinin de, bazı olmazsa olmazları, başka bir deyişle vazgeçilmezleri vardır. Ancak, bu araştırma kapsamında, iyi bir öğretmenin sahip olması gereken vasıfların çokluğundan bahsetmek yerine, mesleğin topluma yol gösterici olmak gibi çok ağır bir misyonunun var olduğunu hatırlatmakla yetinilecektir.

Öğretmenlik mesleğiyle ilgili bu kısa açıklamalardan sonra, performans kavramını tanımlamak ve coğrafya öğretmenleriyle ilişkilendirmek yerinde olacaktır. Performans kelimesi, sözlükte, yerine getirme, yapma etme şeklinde açıklanabildiği gibi (Redhouse,1999:312), başarıya ya da takat sınırı şeklinde de tanımlanabilmektedir (Türkçe Sözlük,1998:1791). Görüldüğü gibi, performans, oldukça farklı anlamlarda kullanılacak geniş içerikli bir kavramdır. Elbette bu kadar geniş anlamlı bir kavramın kullanımı esnasında, belirli bir sınırlandırma yapmak, kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, eldeki çalışma boyunca, **coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performansları** kavramı, coğrafya öğretmenlerinin, herhangi bir coğrafya dersini hedeflerine ulaştırabilmek için, ders saati boyunca, sınıf içindeki etkinliklerinin tamamı, anlamında kullanılacaktır.

Bu noktada, özellikle orta öğretim dersleri için, her dersin öğretiminde farklı yöntemlerin ön plâna çıktığından ya da farklı değişkenlerin daha fazla etkin olduğundan söz etmek mümkündür. Örneğin, bir Türk Dili ve Edebiyatı dersinde ya da yabancı dil dersinde daha çok okuma ve okuduğunu anlama faaliyetleri ön plâna çıkabilmekte iken bir geometri dersinde ise uygulama miktarı ve sayısal ifade üstünlüğünün daha ön plânda olduğu görülebilmektedir. Özellikle derslerdeki branşlaşma özelliği ile İlköğretimden ayrılan Orta öğretim kurumlarında, verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi, matematik öğretmeni bir matematik dersinde tahta önünde daha fazla vakit geçirirken, bir yabancı dil öğretmeni iletişim faaliyetlerine daha çok vakit ayırabilmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, işlenen dersin temel özellikleri, genel olarak öğretmenin sınıf içi etkinliklerini yani performansını da derinden etkilemektedir. Burada, coğrafyanın bir bilim olarak ortaya koyduğu interdisipliner yapı, yani bilimler arası köprü olma özelliği, coğrafya öğretmenine de diğer öğretmenlere göre daha üst düzey performanslar sergileme zorunluluğunu getirmektedir. Coğrafya öğretmeni, işlediği ders boyunca, öğrencide istendik davranış değişiklikleri oluşturmak için pek çok farklı yöntemi beraber kullanabilmelidir. Ayrıca, coğrafyanın görsel bir bilim olması da, coğrafya öğretmeninini işini zorlaştıran bir diğer unsur olarak karşımıza çıkar. Bazen, o yaşına kadar hiç deniz görmemiş bir öğrenciye kıyı şekillerini ya da falezleri anlatmak veya kırsal bir yerleşmede hiç bulunmamış, metropolde yaşayan bir öğrenciye, yayla yerleşmesi ya da kırsal üretim biçimlerini öğretmek, görüldüğü kadar kolay olmaz. Bunlar ve benzeri durumlarla belki de her ders saatinde karşılaşan coğrafya öğretmenleri,

normalden daha fazla performans sergilemek durumunda kalmakta ve bu tip ortamlarda coğrafya oğretmeninin performansı üzerinde etkin olan çeşitli faktörler devreye girebilmektedir.

Günümüzde, gelişen teknoloji, iletişim araçlarındaki değişim ve dönüşüm, hem oğrenci beklentilerinde bir artışa yol açmış hem de oğretmenlerin sınıf içi aktivitelerinde bir çeşitliliği beraberinde getirmiştir. Coğrafya eğitimi de bu gelişim ve değişim sürecinden nasibini almıştır. Hareketsiz görsel materyallerden, hareketli görsel materyallere doğru bir geçiş şeklinde özetleyebileceğimiz bu süreç, coğrafya oğretmeninin sahip olması gereken donanımların da değişimini ortaya çıkarmıştır. Bu donanım çeşitliliği, oğretmenlerin sınıf içi performanslarını etkileyen dış faktörlerin sayısında da belirli düzeyde bir artışa neden olmuştur. Kısacası, oğrenci ve coğrafya dersinin öngörülen hedefleri açısından ortaya çıkan bu gelişim süreci, coğrafya oğretmenlerinden daha üst düzey performanslar beklenmesine yol açmıştır.

Bu açıdan bakıldığında, coğrafya dersinde öngörülen hedeflere ulaşılabilmesi için, sınıf ortamının ideal konumda bulunması, dış etmenlerin düzenlenmesi, diğer bir deyişle coğrafya oğretmenlerinin performanslarının, olumsuz bazı etmenlerin baskısından kurtarılması gerekmektedir. Bu anlamda, coğrafya oğretmenlerinin sınıf içi performanslarını etkileyen etmenlerin tespitini, var olan olumsuzlukların giderilmesinde ilk adım olarak görmek mümkündür.

Araştırmanın amacı ve önemi

Araştırmada problem olarak belirlenen 'Coğrafya oğretmenlerinin sınıf içi performanslarını etkileyen etmenler nelerdir?' sorusuna cevap aramanın yanı sıra coğrafya oğretmenlerinin ve orta oğretim coğrafya eğitiminin çeşitli problemlerine ulaşmak, temel amaçlar olarak ortaya konulmuştur.

Bilindiği üzere, Coğrafya eğitimi hedeflerine ulaştırabilmek için, yapılması gerekenlerin yegâne uygulayıcısı, coğrafya oğretmenleridir. Sistemde aksayan, ya da yanlış giden noktaların zamanında bulunarak müdahale edilmesi için de, coğrafya oğretmenlerinin sınıf içi performanslarını etkileyen etmenlerin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Sorunların çözülebilmesi için öncelikle tespit edilmeleri gerektiği gerçeği hatırlanırsa, araştırmanın önemi bir kere daha kendini gösterecektir.

II. METOT

Araştırmanın amacının; mevcut sorunların tespitine yönelik olmasından hareketle, betimleyici araştırmalardan survey (tarama) yöntemi* kullanılmıştır. Daha sonra, 2005–2006 eğitim-öğretim yılında, Erzurum Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde bulunan orta öğretim kurumları** arasından, tesadüfi (random) örnekleme yöntemi ile belirlenen 17 farklı orta öğretim kurumunda görev yapan 34 coğrafya öğretmeni örnekleme olarak tespit edilmiştir.

Araştırma, genel olarak iki bölümden oluşup; ilk bölüm kuramsal çalışmalara, ikinci bölüm uygulama çalışmasına ayrılmıştır. Araştırmanın kuramsal bölümünde, coğrafya eğitimi, sınıf yönetimi, öğretmenlik mesleği, coğrafya öğretimi, öğretmen performansı, anket uygulamaları vb. konularda yurtiçi ve yurtdışı kaynaklardan tarama çalışması yapılmıştır. Uygulama bölümünde ise coğrafya öğretmenleriyle yapılan yüz yüze görüşmelerin yanı sıra nicel veri toplamaya yönelik olarak coğrafya öğretmenlerinin yazılı görüşlerine başvurulması düşünülmüştür. Bu amaçla uygun bir veri toplama aracı geliştirilmeye çalışılmıştır. Öğretmenlerin kişisel özelliklerinin (yaş, cinsiyet, mesleki kıdem vb.) sorgulandığı 5 soruluk bir giriş bölümü ve iki ayrı bölümden oluşturulan veri toplama aracının birinci bölümü, eşit sayıdaki olumlu ve olumsuz maddenin bir araya getirilmesiyle oluşturulan 16 maddelik Likert tipi 5'li bir ölçekten, ikinci bölüm ise açık uçlu ve kapalı uçlu 14 soruluk bir anket formundan oluşturulmuştur. İkinci bölümde yer alan açık ve kapalı uçlu soruların hazırlanmasında ise aşağıdaki noktalara dikkat edilmeye çalışılmıştır:

- Bir soruyla tek bir konunun sorulması,
- Soruların basit, kısa ve anlaşılır olması,
- Soruların varsayıma dayalı olmaması,
- Soruların tutarlı olması,
- Yönlendirici ifadelerden kaçınılması vb (Baş, 2003: 70–79).

* Survey türü araştırmalar, çok geniş bir alanı kapsayabilen, farklı problemlere uygulanabilen ve genellikle doğal ortamı içerisinde cereyan eden olaylar üzerinde uygulanan çalışmalardır (Kaptan,1998:60).

** Özel eğitimi esas alan (İşitme engelliler vb.) orta öğretim kurumları hariç tutulmuştur.

Bir sonraki aşamada üç bölümde 35 sorudan oluşan veri toplama aracı, eğitim bilimci uzmanlarca denetlenmiş ve eksiklikleri düzeltilmiştir. Son aşamada ise dilbilgisi denetimi için iki ayrı Türk dili eğitimcisine gösterilerek, kimi ifadelerde düzeltmeler yapılması yoluna gidilmiştir.

Araştırmada bulguların yorumlanabilmesi amacıyla, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programının 11.5 sürümü kullanılmış olup, bu amaçla Descriptive Statistic grubundan Frequencies ve Crosstabs tekniklerine başvurulmuştur.

Veri toplama aracının güvenilirliğini belirlemek amacıyla, bir pilot uygulama yapılmasına karar verilmiştir. Yapılan pilot uygulamadan (6 coğrafya öğretmeni) elde edilen verilere bağlı olarak güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach alpha hesaplanmıştır. Birinci ve ikinci bölümler için, iki ayrı hesaplama yapılmış ve uygulanan güvenilirlik analizinde alpha katsayısı birinci bölüm için 0.82 ve ikinci bölüm için 0.83 bulunmuştur. Ayrıca, veri toplama aracının farklı dallardaki uzmanlarla işbirliği içinde hazırlanmış olması sebebiyle, coğrafi amaçları, dil yeterliliği ve eğitim özellikleri açısından belirli seviyede bir görünüş geçerliliğine* sahip olduğu kabul edilmiştir.

III. BULGULAR VE YORUM

Veri toplama aracı, Erzurum'daki 17 farklı orta öğretim kurumunda görev yapan, 23 erkek, 11 kadın, toplam 34 coğrafya öğretmenine uygulanmıştır. Uygulama yapılan okulların, 9'u Genel Lise, 3'ü Anadolu ve Fen Lisesi, 5'i ise Meslek Lisesi grubunda yer alan orta öğretim kurumları olmuştur. Birbirinden farklı mesleki deneyimlere ve çalışma yıllarına sahip olan coğrafya öğretmenlerinin, 9'u Kpss, 4'ü Dms, 7'si yeterlilik sınavı ile 14'ü ise doğrudan atama yolu ile sınavsız olarak görev almışlardır (Tablo 1). Bu durumun varlığı da, maalesef ülkemizde öğretmen atamalarında henüz bir standarda ulaşamadığının canlı bir göstergesidir.

Tablo 1: Uygulamaların yapıldığı orta öğretim kurumlarına ilişkin bazı veriler

* Veri toplama aracındaki her soru ya da maddenin ana konu ile bağlantılı olması gerekir. Bu bağlantının kurulmasına yüz (görünüş) geçerliliği adı verilir (Kumar,2005:154; McQueen and Knussen,2002:95).

ERZURUM'DA GÖREV YAPAN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ

Toplam Okul Sayısı			Toplam Öğretmen Sayısı		Öğretmenlerin Kıdem Yılları ve Atanma Biçimleri						
17			34		Kıdem Yılı			Atanma Biçimi			
Genel Lise	Anadolu -Fen Lisesi	Meslek Lisesi	Kadın	Erkek	1-5	6-10	10+	Kpss	Dms	Yeterl.	Sınavsız
9	3	5	11	23	10	18	6	9	4	7	14

Veri toplama aracının birinci bölümünde kullanılan likert tipi beşli ölçek ile toplanan verilerin yorumlanması esnasında, olumlu maddelerde Tamamen katılıyorum seçeneği için 5 puan, Katılıyorum seçeneği için 4 puan, Kısmen katılıyorum seçeneği için 3 puan, Katılmıyorum seçeneği için 2 puan ve Hiç katılmıyorum seçeneği için 1 puan verilmiş, olumsuz maddelerde ise bu puanlama tersten işletilmiştir (Kumar,2005:148-149). Bu bölümdeki amaç, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını olumsuz etkileyen faktörlerin kendi içinde sıralamasını yapmak, diğer bir deyişle olumsuz durumların önem sıralamasına koyulması, olduğundan maddelere verilen puanların aritmetik ortalamalarının düşük oluşu, ilgili konuda sorunun fazla olduğu biçiminde yorumlanmıştır. Bu değerlendirmeye göre coğrafya öğretmenlerinin belirledikleri faktörlerin dört alt grup içinde sıralandığı görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2: Coğrafya Öğretmenlerinin Belirledikleri Faktörlerin Dağılımı

Faktör Grupları	Faktörler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma	En Yüksek Puan	En Düşük Puan

		(\bar{X})	(Ss)		
A Grubu Faktörler	Araç-gereç yöntem ve fiziki şartlarla ilişkili faktörler	8,70	1,91	13,00	5,00
B Grubu Faktörler	Öğrencilerle ilişkili faktörler	10,79	5,34	38,00	4,00
C Grubu Faktörler	Ders kitapları ve müfredat programları ile ilişkili faktörler	10,91	2,74	16,00	4,00
D Grubu Faktörler	Çalışma şartları, veliler ve okul yönetimiyle ilişkili faktörler	13,18	2,16	18,00	8,00
Toplam	Tüm faktörler	43,82	7,44	24,00	67,00

Coğrafya öğretmenlerinin birinci bölümde yer alan maddelere katılım oranlarına göre yapılan sıralamada; en düşük ortalamalara sahip olan faktörler, A grubu faktörler olmuştur. Tüm faktör grupları içinde $\bar{X} = 8,70$ ile en düşük ortalamayı almış olan bu grup faktörlerin, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performansları üzerine en çok etki eden faktörler olduğu kabul edilmiştir. B grubu ve C grubu faktörler; yani öğrencilerle ilişkili, ders kitapları ve müfredat programları ile ilişkili faktörler ise birbirlerine yakın ortalamalar (B grubu faktörler=10,79/C grubu faktörler=10,91) göstermişlerdir. D grubu faktörlerin, diğer üç faktör grubuna göre daha yüksek ortalamalara sahip olması sebebiyle, nispeten daha olumlu etkisi olduğu düşünülecek olursa, B ve C grubu faktörlerin birbirlerine yakın önem derecelerinde olumsuz etki yaptığını söylemek mümkündür.

Birinci bölümde, coğrafya öğretmenlerinin bazı ifadelere katılım oranlarında oldukça önemli yığılımlar görülmüştür (Tablo 3). Buna göre, coğrafya öğretmenleri, %85,3 oranında bir katılımla, 9.sınıf öğrencilerinin, ilköğretimden getirdikleri bilgilerin yetersiz olduğu fikrinde birleşmişlerdir. Bu durumda, yani yeterlilik seviyesi ya da ön bilgileri düşük olan öğrencilerin

ERZURUM'DA GÖREV YAPAN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ

bulunduğu bir sınıf ortamında, öğretmenin sarf etmesi gereken efor artmakta, buna karşın hedeflere ulaşma yüzdesi ise düşüş göstermektedir.

Tablo 3 incelendiğinde coğrafya öğretmenlerinin, yeni müfredat programı hakkında yeterince bilgilendirilmedikleri ve coğrafya ders saatlerinin yetersiz olduğu konularında hemfikir oldukları görülmektedir. Yeni uygulanacak bir programın, uygulayıcı konumundaki coğrafya öğretmenlerince yeterince özümsememiş oluşunun, programda önceden tahmin edilemeyen aksamalara yol açacağı bir gerçektir. Ayrıca, varılmak istenen hedeflere ve konu yoğunluğuna uygun olmayan ders saatleri, öğretmenlere aşırı yük getirmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi, hedeflendiği biçimde öğretimi için, en az üç ders saati boyunca işlenmesi gereken bir konunun, ders saati yetersizliği sebebiyle bir saate kadar indirgenebilmesinin, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

Tablo 3: Coğrafya Öğretmenlerinin bazı maddelere katılım frekansları ve yüzdeleri

İfade	T.K+K.*	K.K.	Ktm.+H.Ktm.
9. Sınıf Öğrencilerinin İlköğretimden getirdikleri bilgiler işlediğimiz konulara ön hazırlık açısından yeterli değil.	22+7 %85,3	5 %14,7	0
Yeni Coğrafya Müfredat Programı Hakkında yeterince bilgilendirilmedik.	15+13 %82,4	4 %11,8	1+1 %5,8
Coğrafya ders saatleri, konuların yoğunluğuna, sayısına ve hedeflerine göre yetersiz.	18+10 %82,4	2 %5,8	3+1 %11,8
* T.K: Tamamen katılıyorum-K.: Katılıyorum-K.K.: Kısmen katılıyorum-Ktm.: Katılmıyorum- H.Ktm.: Hiç katılmıyorum			

Tüm bu bulgulara dayalı olarak, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını olumsuz yönde etkileyen etmenlerin sıralaması şu şekilde olacaktır:

- Araç-gereç, yöntem ve fiziki şartlarla ilişkili faktörler (A grubu)

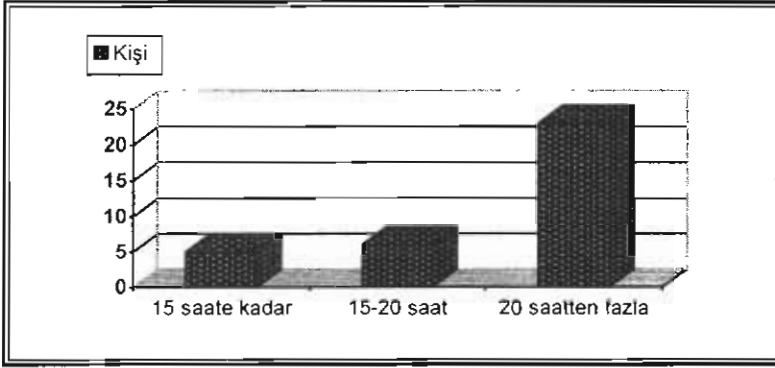
- Öğrencilerle ilişkili faktörler (B grubu)
- Ders kitapları ve müfredat programları ile ilgili faktörler (C grubu)
- Çalışma şartları, veliler ve okul yönetimiyle ilişkili faktörler (D grubu).

Coğrafya öğretmenlerinin, veri toplama aracının ikinci bölümünde yer alan, açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuş anket için verdikleri cevapların bazılarında da oldukça dikkat çekici yığılmalar olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Bazı anket sorularına verilen cevaplar ve frekansları

Sorular	Cevaplar ve Frekansları		
	Haftalık ders saatiniz ne kadar?	15 saate kadar	15-20 saat
	5	6	23
Okulunuzda teknoloji sınıfı var mı?	Evet		Hayır
	16		18
Kullandığınız eğitim araçlarının kullanımını ne zaman öğrendiniz?	Üniversitede		Meslek yaşantımda
	10		24

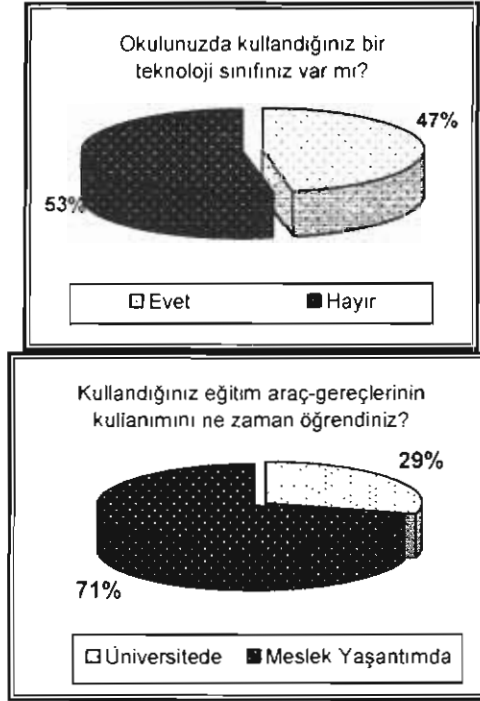
Veri toplama aracının ikinci bölümünden edinilen bilgilere göre; coğrafya öğretmenlerinin yaklaşık %68'lik bir bölümünün haftalık ders saati 20 saatten fazladır (Şekil 1). Herhangi bir dersin ders öncesi hazırlık ve ders sonrası değerlendirme süreci ile beraber ele alınması gerektiği hatırlanacak olursa, haftada 20 saatlik dersin, öğretmenin haftalık programına 20 saatin çok üzerinde bir zaman dilimi olarak yansıtacağı görülecektir. Böylesi yoğun ders programlarının, özellikle gün sonu ve hafta sonuna doğru olan ders saatlerinde coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını olumsuz yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Şekil 1: Öğretmenlerin haftalık ders saatleri

Coğrafya öğretmenlerinin sahip oldukları donanımların tespiti için yönlendirilen soruların cevapları incelendiğinde, %53'lük bir kısmının okullarında kullanımda olan bir teknoloji sınıfına sahip olduklarını, %47'sinin ise böyle bir sınıfa sahip olmadıklarını belirttikleri görülmektedir. Coğrafya öğretmenlerinin, %71'lik bölümü mevcut eğitim araç-gereçlerinin kullanımını meslek yaşantısı esnasında, % 29'luk bölümü ise üniversite eğitimi esnasında bu kullanımları öğrendiğini belirtmişlerdir (Şekil 2). Bu durum da, üniversitelerdeki öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersleri ile öğretim yöntemleri derslerine ne kadar önem verilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Teknoloji sınıfları, coğrafya öğretmenlerinin işini kolaylaştıracak pek çok araç-gereçle donanmış durumdaki sınıflardır. Görsel materyal kullanım kapasitesinin, maksimum düzeyde olduğu bu tip bir sınıfta, özellikle soyut kavramların somutlaştırılması açısından, coğrafya öğretmenlerinin işi oldukça kolaylaşabilmektedir. Örneklem grubundaki okulların yaklaşık yarısında teknoloji sınıfının var oluşu sevindirici bir gelişme olmakla beraber, bu sınıfların sayıca artırılıp tüm orta öğretim kurumlarına yaygınlaştırılması, istenen eğitim ortamlarının oluşmasına zemin hazırlayacaktır.

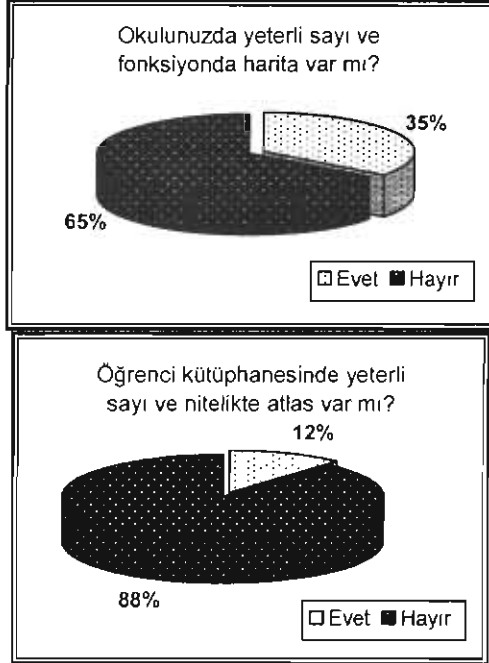
Şekil 2: Teknoloji sınıfı ve eğitim araç-gereçleriyle ilgili anket sorularına verilen cevapların dağılımı

Bilindiği gibi, gerek atlasların ve gerekse haritaların coğrafya öğretiminde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Coğrafya öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları haritaların, ileri bir teknoloji ürünü olması öğrencilerin dünyayı algılama şeklini olumlu etkilemektedir (Girgin, Koca ve Sever,2003:320). Duvar haritaları ve farklı türlerdeki diğer haritalar coğrafya öğretmenin en önemli materyalleri olarak kabul görürken, coğrafya öğretimini kolaylaştıran bir diğer öğe grubunu ise atlaslar oluşturmaktadır. Genel olarak haritalar koleksiyonu biçiminde tanımlanabilen atlaslar (Doğanay,2002:238); coğrafya derslerinde kullanılması gereken bir diğer vazgeçilmez materyal olarak göze çarparlar.

Görsel bir bilim dalı olan coğrafyanın, öğrencilere gerektiği şekilde kavratılabilmesi için bahsedilen iki materyalden de yoğun bir biçimde yararlanılması gerekmektedir. Bu eğitim araçları açısından öğretmenlerin durumunun belirlenmesi amacıyla yöneltilen sorularda, coğrafya

ERZURUM'DA GÖREV YAPAN COĞRAFYA ÖĞRETMENLERİ

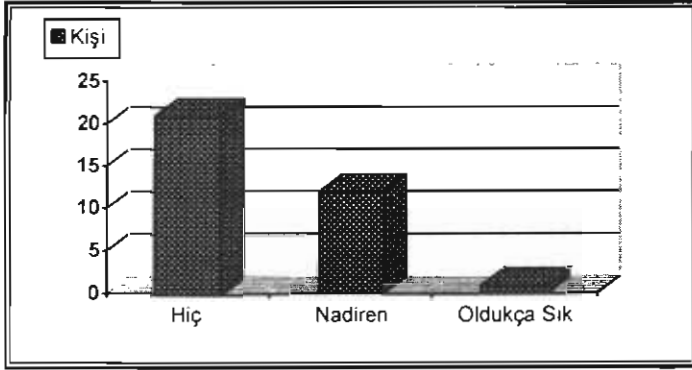
öğretmenlerinin %65'i okullarında yeterli sayı ve fonksiyonda harita bulunmadığını belirtirken, %35'i aksi yönde görüş belirtmişlerdir. Öğrenci kütüphanelerinde yeterli sayı ve nitelikte atlas olup olmadığı sorusuna verilen cevaplarda ise, öğretmenlerin %88'lik büyük bir bölümü olumsuz görüş üzerinde birleşirken, %12'lik küçük bir bölümüyse olumlu cevap vermişlerdir (Şekil 3).

Şekil 3: Harita ve öğrenci kütüphaneleri ile ilgili anket sorularına verilen cevapların dağılımı

Coğrafya eğitiminde pek çok farklı yöntemin beraber kullanımı gerekmektedir. Bu durum üzerinde, coğrafyanın kendine özgü yapısının etkili olduğu bilinmektedir. Kullanılması gereken yöntemlerden birisi ve belki de en önemlisi gezi-gözlem yöntemidir. Uygulanması esnasında karşılaşılabilecek pek çok güçlüğe rağmen, gezi-gözlem yöntemi orta öğretimde vazgeçilmemesi gereken bir yöntemdir (Doğanay,2002:167). Bu yöntemin, coğrafya öğretmenleri tarafından kullanılma sıklığına bakıldığında ise durumun hiç iç açıcı olmadığı görülmektedir (Şekil 4). Gezi-gözlem yöntemini kullanma sıklığı ile ilgili soruya coğrafya öğretmenlerinin 21'i hiç, 12'si nadiren cevabını

vermiştir. Bir başka deyişle, anketi cevaplandıran coğrafya öğretmenlerinin yaklaşık %97'lik bir kısmı yani **hemen hemen tamamı**, bu soruya olumsuz cevaplar vermişlerdir.

Şekil 4: Öğrencilerinizi ne sıklıkta geziye götürürsünüz?

Bu durumla ilgili olarak, coğrafya öğretmenlerinin, derslerinde gezi-gözlem yöntemini kullanamamalarının sebepleri sorulduğunda, farklı nedenlerin ön plâna çıkarıldığı görülmüştür. Tablo 4'ün incelenmesiyle görüleceği gibi, idari zorluklar ve velilerle ilgili problemler başta olmak üzere (%55,9), pek çok etmenin bu olumsuz durum üzerindeki etkisinden bahsetmek mümkündür.

Tablo 5: Öğretmenlerin öğrencileri yakın çevre gezilerine çıkaramamalarının nedenleri

Nedenler	Frekans	Yüzde
Öğrenci velileri ile ilişkili zorluklar yaşamaktayım.	11	32,4
İdari problemler sebebiyle zorluklar yaşamaktayım	8	23,5
Üniversitede böyle bir gezi plânı eğitimini almadım	6	17,6
Çok sayıda öğrencinin sorumluluğunu alacak olmak	6	17,6
Diğer nedenler (Uzun Kış şartları vb.)	3	8,8

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını etkileyen etmenlerin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırma ile elde edilen sonuçları ve önerileri şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Erzurum'da görev yapan 34 coğrafya öğretmenine uygulanan veri toplama aracından edinilen bilgilere göre, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını olumsuz etkileyen etmenlerden dört grup faktörün ön plâna çıktığı belirlenmiştir. Bu faktörler içerisinde araç, gereç ve fiziki şartlar ile ilgili olanların ön sırada olduğu görülmüştür. Bu durumun düzeltilmesi, yani coğrafya öğretmenlerinin ihtiyaç duydukları fiziki donanımlara kısa zamanda kavuşturulmasının, öğretmenlerin sınıf içi performanslarını olumlu etkileyecek oluşunun yanı sıra, orta öğretim kurumlarında eğitimin kalitesini de arttıracığı şüphesizdir.

- Elde edilen bulgulardan bir diğeri de, haftalık ders saatleriyle ilgilidir. Buna göre, coğrafya öğretmenlerinin yaklaşık %68'lik büyük bir bölümünün haftalık 20 saatten fazla dersi bulunmaktadır. Aşırı ders yükü problemi, diğer branş öğretmenlerini de yakından ilgilendirmekte olup, öğretmenlerin sınıf içi performansını olumsuz etkileyen en önemli faktörlerden birisi olarak göze çarpmaktadır. Eğer ders saatleri, olması gerektiği gibi, ders öncesi hazırlık ve ders sonrası değerlendirme süreçleri ile beraber ele alınacak olursa, coğrafya öğretmeni için haftalık 20 saatlik dersin, 20 saatin çok üzerinde bir zaman alacağı gerçeği ortaya çıkacaktır. Öğretmen için söz konusu aşırı zaman tüketimi, sınıf içi performans üzerine de olumsuz etki yapmaktadır. Yakın zamanda çözümü zor gibi görünen bu durumun, orta öğretim kurumlarındaki mevcut coğrafya öğretmeni varlığının artırılması ve ekonomik şartların iyileştirilmesi halinde çözümü mümkün görülmektedir. Ayrıca, öğretmenlerin okulda daha fazla kalmaları ve ders öncesi hazırlıklarını okulda yapmalarının sağlanmasının da, bu durumu olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

- Teknoloji sınıflarının varlığı, coğrafya öğretmenlerinin işini oldukça kolaylaştırıcı etki yapabilmektedir. Elde edilen bilgilere göre, coğrafya öğretmenlerinin görev yaptıkları orta öğretim kurumlarının %53'ünde teknoloji sınıfları mevcutken, %47'sinde henüz bir teknoloji sınıfı bulunmamaktadır. Özellikle, coğrafya öğretimi esnasında soyut konuların somutlaştırılmasında yüksek derecede bir öneme sahip olan teknoloji sınıflarının yaygınlaştırılmasına ya da coğrafya dersleri için özel sınıf uygulamalarına geçilmesinde büyük fayda görülmektedir.

• Farklı eğitim araçları, gerek öğretimin kalitesini ve gerekse öğretmenin performansını etkileyen önemli bir etmendir. Ancak bu noktada, eğitim araçlarının varlığı kadar bunların kullanımı da önem kazanmaktadır. Uygulamaya katılan Coğrafya öğretmenlerinin sadece %29'luk bir bölümü kullandıkları eğitim araçlarının kullanımını üniversite yıllarında öğrendiklerini, %71'lik büyük bir kısmı ise, bu kullanımları meslek yaşantıları esnasında öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu olumsuzluğun giderilerek, öğretmen adaylarının üniversite eğitimi esnasında bu araç gereçlerin kullanımı konusunda bilgi ve tecrübe ile donatılması, mesleğe hazırlığını tamamlamış coğrafya öğretmenlerinin yetişmesini sağlayacak ve bu da onların sınıflarda daha yüksek performanslar göstermesini sağlayacaktır.

• Atlaslar ve haritalar, coğrafya derslerinde kullanılması zorunlu olan hareketsiz görsel materyallerdendir. Uygulamaya katılan coğrafya öğretmenlerine atlas ve harita mevcutları ile ilgili olarak yönlendirilen sorularda ilginç istatistikler ortaya konmuştur. Coğrafya öğretmenlerinin sadece %35'lik bölümü okullarında yeterli sayı ve fonksiyonda harita olduğunu belirtirken, %65'lik büyük bir bölümü ise mevcut haritalarının yeterli sayıda ve fonksiyonda olmadığını belirtmişlerdir. Coğrafya öğretmenlerinin %88'lik bir çoğunluğunun da, öğrenci kütüphanelerindeki atlasları yetersiz bulması, orta öğretim kurumlarımızdaki atlas ve harita varlığının durumunu ortaya koymaktadır. İdeal bir coğrafya dersinde, öngörülen hedeflere ulaşılabilmesi için, coğrafya öğretmenin, amaca uygun bir harita üzerinde işlediği dersin, öğrenciler tarafından atlaslardan takibinin gerekli olduğu hatırlanacak olursa, mevcut durumun olumsuzluğu bir kere daha ortaya çıkacaktır. Teknoloji sınıfı olan okullarda internet ortamındaki harita, şekil ve uydu görüntülerinin kullanımı bu sorunu bir nebze çözecek olsa da, sorunu tümüyle ortadan kaldırmak için, orta öğretim kurumlarımızdaki harita odaları ile öğrenci kütüphanelerini harita ve atlas varlığı açısından zenginleştirmenin gerekliliği kaçınılmazdır.

• Öğrencilere daha önce hiç görmedikleri yerler hakkında bilgi vermek, coğrafya dersini öğrenci açısından ilginç kılmakla beraber, coğrafya öğretmenine aşırı bir yük yüklemektedir. Coğrafya öğretmenin karşılaştığı bu güçlüğü aşmanın en önemli yolu ise gezi-gözlem yönteminin etkin kullanımından geçmektedir. Uygulamaya katılan coğrafya öğretmenlerine, gezi-gözlem yöntemini kullanma sıklıkları sorulmuştur. Verilen cevaplardan, coğrafya öğretmenlerinin hemen hemen tamamının, %97'lik bölümünün, gezi-

gözlem yöntemini kullanamadıkları saptanmıştır. Bu olumsuz durumun nedeni olarak ise birden çok faktörün etkisi söz konusu edilmiştir. İdari zorluklar, öğrenci aileleri ile ilgili problemler, öğrencilerin sorumlulukları gibi etmenler bu durumun nedenleri olarak belirtilmiştir. Ancak, tüm bu zorluklarına rağmen, unutulmamalıdır ki, gezi-gözlem, coğrafyanın soyuta dayalı, kitabi bilgiye bağımlı kısmını hayata kavuşturan, anlamlı hale getiren bir yöntemdir.

Araştırmanın sonuçları göstermektedir ki; coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını en fazla olumsuz etkileyen faktörler, araç-gereç ve fiziki şartlarla ilişkili olanlardır. Ayrıca, ders saatlerinin fazla oluşu ve bu durumun getirdiği yük, orta öğretim kurumlarının bazılarında teknoloji sınıfı olmayışı, yeterli sayı ve fonksiyonda harita ve atlasın harita odaları ile kütüphanelerde bulundurulmayışı ve öğretmenlerin gezi-gözlem yöntemini, çeşitli sebeplerden dolayı, kullanamıyor oluşu gibi pek çok farklı olumsuz faktörün varlığı da belirlenmiştir. Unutulmamalıdır ki, coğrafya eğitiminde istenilen hedeflere ulaşılması, öğrencilerde öngörülen kazanımlara ilişkin değişikliklerin görülmesiyle mümkün olacaktır. Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bu kazanımların öğrencide gözlemlenmesi de, büyük ölçüde coğrafya öğretmenlerinin sınıf içinde yapıp ettiklerine, yani sınıf içi performanslarına bağlıdır. Bahsedilen bu sınıf içi performanslar üzerinde etkili pek çok iç ve dış faktörün varlığı söz konusudur. Olumsuz etkiye sahip olan bu faktörlerin, arzu edilen biçimde düzenlenmesi, coğrafya öğretmenlerinin sınıf içi performanslarını olumlu etkileyeceği gibi, derslerde öğrencilerin istenilen kazanımlara ulaşmasına yardımcı olacak ve bu yolla genel anlamda coğrafya eğitiminde kalite artırılmasına da destek olacaktır.

Teşekkür:

Araştırma çerçevesinde, yapılan uygulamalara içtenlikle katılarak görüş bildiren coğrafya öğretmenlerine ve Yrd. Doç.Dr. Ramazan Kaya'ya, katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Alım,M.,Girgin,M.,2004, *Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre 9. Sınıf Coğrafya Derslerinde Yararlanılan Araç-Gereçler İle Materyal ve Öğretim Yöntemleri,* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:12, s: 25-43, Erzurum.

Balcı, A.,2004, Sosyal Bilimlerde Araştırma, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Baş,T.,2003, Anket-Anket nasıl hazırlanır? Anket nasıl uygulanır? Anket nasıl değerlendirilir? Seçkin Yayınları (2.Baskı), Ankara.

Büyüköztürk,Ş.,2004, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 4.Baskı, PegemA Yayıncılık, Ankara.

Creswell,W.J.,2005, Educational Research, Pearson Education, Second Edition, New Jersey.

Doğanay,H.,Zaman,S.,Alım, M.,2001, *Orta Öğretim Coğrafya Öğretiminde Klasik Ders Materyali ve Coğrafya Öğretmenlerinin Bunlardan Yararlanma Sıklığı.* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:6, S:33-45, Erzurum.

Doğanay,H., 2002,Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Aktif Yayınevi, Erzurum.

Doğanay, H., Zaman, S.,2002, *Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Hedefler-Stratejiler ve Amaçlar.*Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:8, s:7-27, Erzurum.

Doğanay,H.,Gök,Y.,Zaman,S.,2004,*Erzurum Liselerinde Görevli Coğrafya Öğretmenlerinin Kimi Profil Özellikleri ve Bu Okullarda Coğrafya Eğitimine Yönelik Teknolojik Donanım.* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:12, S:7-25, Erzurum.

Girgin,M.,Ertürk,M., Sever,R., Güner,İ., 2001, *Coğrafya Öğretiminde Atlaslar,* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:6, s:45-61, Erzurum.

Girgin, M., Koca, H., Sever, R., 2003, *Orta öğretim coğrafya derslerinde harita kullanımı ve sorunlar,* Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı (9 Temmuz 2002), s:318-325, Ankara.

Gök, Y.,Girgin,M., 2001, *Ortaöğretim Coğrafya Programında Deney ve Gezi-Gözlemin Önemi,* Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:6, S:61-75,Erzurum.

Kaptan,S., 1998, Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri, Tekışık Web Ofset Tesisleri, Geliştirilmiş 11. Baskı, Ankara.

Karakaya,Ş., 2003, Modernizm postmodernizm ve öğretmen çalışma kültürü, Nobel yayın dağıtım, Ankara.

Kumar,R.,2005, Research Methodology, SAGE Publications, London.

McQueen,R.A.,Knussen,C., 2002, Research Methods for Social Science, Pearson Education, London.

Milli Eğitim ile İlgili Mevzuat, ' 2003, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:3126, Mevzuat Dizisi: 358, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Redhouse Büyük El Sözlüğü, 1999, SEV Matbaacılık ve Yayıncılık, 10.Baskı, İstanbul.

Saban,A., 2004, Öğrenme-Öğretme Süreci, Nobel Yayın Dağıtım (3.Baskı), Ankara.

Sönmez,V.,2004, Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı, Anı Yayıncılık (11.Baskı), Ankara.

Sönmez,V., 2005, *Bilimsel Araştırmalarda Yapılan Yanlışlıklar*, Eğitim Araştırmaları Dergisi, Sayı:18, s: 150–170, Ankara.

Şahin,C.,2001, Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar-Çözüm Önerileri), Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara.

Türkçe Sözlük, 1998, TDK Yayınları, Yay. No:549, 9. Baskı, TTK. Basım Evi, Ankara.

Yazıcıoğlu,Y.,-Erdoğan,S.,2004, SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Detay Yayıncılık, Ankara.